

УДК 159.923.5:17.022.1-026.564]+[159.922.2:316.614]+378-057.87

UDC 159.923.5:17.022.1-026.564]+[159.922.2:316.614]+378.057.87

DOI: [10.31475/ped.dys.2023.34.07](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2023.34.07)

ДМИТРО КОСТЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Київ, Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

вул. Володимирська, 60)

DMYTRO KOSTENKO,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

(Ukraine, Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology

of Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Volodymyrska St., 60)

ORCID: [0000-0002-4030-2287](https://orcid.org/0000-0002-4030-2287)

Ціннісні орієнтири формування та розвитку життєстійкості особистості

Valuable Guidelines for the Formation and Development of Personality Hardiness

У статті досліджуються ціннісні орієнтири формування та розвитку життєстійкості особистості. Подано аналіз сучасних соціалізаційних викликів.

Використано теоретичні методи: аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та соціологічної літератури з метою викладення основних теоретичних положень досліджуваної проблеми; порівняння та узагальнення для систематизації наукових положень вітчизняних та закордонних науковців; оцінка ресурсів інноваційного освітнього середовища для визначення пріоритетних ціннісних орієнтирів здобувачів вищої освіти в умовах сучасних соціалізаційних викликів.

Акцентовано ціннісні орієнтири здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі університету. Розглянуто ціннісні орієнтири формування та розвитку життєстійкості особистості.

Здійснено теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних авторів щодо понять «цінність», «ціннісні орієнтири».

З'ясовано, що цінності та ціннісні орієнтації є фундаментальними у формуванні та розвитку життєстійкості кожної особистості.

Ключові слова: *життєстійкість, здобувачі вищої освіти, соціалізаційні виклики, цінність, ціннісні орієнтири.*

The article examines the value orientations of the formation and development of the hardiness of the individual. An analysis of modern socialization challenges is presented. The value orientations of higher education students in the educational environment of the university are accentuated. The value orientations of the formation and development of the hardiness of the individual are considered. The priority values of higher education students in the conditions of modern socialization challenges are highlighted.

The tasks include the definition of modern socialization challenges, theoretical analysis of scientific works of domestic and foreign authors regarding the terminology of the main concepts of the article, highlighting the priority of value guidelines for the formation and development of the hardiness of higher education students in the educational environment of the university. The article uses theoretical methods: analysis of philosophical, psychological-pedagogical, socio-pedagogical, and sociological literature to present the main theoretical principles of the problem under study; comparison and generalization for the systematization of scientific positions of domestic and foreign scientists; assessment of the resources of the innovative educational environment to determine the priority value orientations of higher education students in the conditions of modern socialization challenges.

A theoretical analysis of the scientific works of domestic and foreign authors regarding the concepts of «value», «value orientations» was carried out.

Keywords: *hardiness, students of higher education, socialization challenges, value, value orientations.*

Вступ / Introduction. *Сучасні зміни і перетворення в українському суспільстві, спричинені процесами трансформації, динамічного розвитку різних сфер життєдіяльності людини зумовлюють потребу акцентуалізації ціннісних орієнтирів сучасної молоді, зокрема здобувачів вищої освіти та необхідності глибшого і більш ретельного вивчення зазначеного питання. Подальша розробка*

зазначеної наукової теми зумовлена соціалізаційними викликами сьогодення, а також логікою формування і розвитку життєстійкості особистості, як у межах державницьких кордонів України, так і за кордоном.

Варто зазначити той факт, що саме цінності є базисом, головною умовою формування кожної особистості та розвитку суспільства. Незаперечним є те, що інтелектуальний і духовний розвиток кожного потребує врахування ціннісних принципів, їхньої ретрансляції у життєдіяльність, зокрема, у освітнє середовище. Відтак, фокус впровадження цінностей у освітньому середовищі, як осередку взаємодії здобувачів вищої освіти, потребує врахування різноманітних освітніх контактів між учасниками освітнього процесу, а також формування та розвитку життєстійкості.

Слід враховувати той факт, що наразі освітній процес не обмежується лише простором освітнього закладу, а охоплює виключно все середовище особистості. Ціннісний складник кожної особистості є базисним для розбудови держави, освітньої політики, як в межах України, так і за кордоном. Важливим в умовах сучасних змін та трансформацій є усвідомлення усієї глибини розуміння цінностей, як норм взаємодії між учасниками освітнього процесу та формування і розвитку цінностей, чеснот кожного здобувача освіти, адже вони є підвалинами гармонійного розвитку українського суспільства.

Досліджуючи поняття «ціннісні орієнтири», яке заявлено у назві статті, доречним є звернення до розуміння терміну «цінність». Термін «цінність» означає будь-що, що, на думку окремої людини чи спільноти, варте переслідування, просування чи привілеїв. Це може бути будь-яка річ (гроші, їжа, об'єкт мистецтва), стан розуму (спокій, безпека, упевненість) або поведінка, яка є результатом цих речей чи станів розуму (захист невинних, правдивість, творчість) (Доброчесність та етика, 2021).

Не слід ототожнювати поняття «цінність» з бажанням, адже цінність виникає після певних роздумів про добро, а бажання може виникати інстинктивно і перехід від цінностей до бажань часто можливий саме на фокусуванні та розмірковуванні над поняттям «добро».

Дослідженням термінів «цінність» та «ціннісна орієнтація» науковці активно займаються і у наш час. З точки зору соціологічних вчень їх вивчають як соціальну установку, що регулює поведінку особистості. З часом до досліджень цінностей долучилися науковці і з інших галузей знань: філософії, педагогіки, соціальної педагогіки, соціальної психології, політології тощо.

Українські дослідники акцентують увагу на дослідженні зазначених у статті термінів. Серед знаних науковців можна виокремити праці: В. Андрущенко, І. Беха, М. Головатого, Г. Дубчак, К.Журби, Н. Камінської, В. Кобильченко, В. Козакова, В. Креміня, В. Огнев'юка, І. Омельченко, М.Пірен, М. Савчина, Л. Сердюк, С. Сисоевої, О. Сухомлинської, П. Таланчука, В. Тернопільської, В. Хмелька, Л.Хоружої та багатьох інших дослідників. Вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на формування особистості та їхню роль в життєвій і професійній самореалізації розкрито в роботах Є.Барбіної, І. Беха, В. Вербець, В. Гриньової, І. Зязюна, О. Караман, С. Омельченко, І. Савельчук, І. Сидорук, Я. Співака, Л. Хомич, Н. Чернухи й ін.

Мета статті та завдання / Aim and Tasks. Метою є розгляд ціннісних орієнтирів формування та розвитку життєстійкості особистості, виокремлення пріоритетних цінностей здобувачів вищої освіти в умовах сучасних соціалізаційних викликів. Завдання передбачають визначення сучасних соціалізаційних викликів, теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних авторів щодо термінологізації основних понять статті, виокремлення пріоритетності ціннісних орієнтирів формування та розвитку життєстійкості здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі університету.

Методи / Methods. У статті використано теоретичні методи: аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та соціологічної літератури з метою викладення основних теоретичних положень досліджуваної проблеми; порівняння та узагальнення для систематизації наукових положень вітчизняних та закордонних науковців; оцінка ресурсів інноваційного освітнього середовища для визначення пріоритетних ціннісних орієнтирів здобувачів вищої освіти в умовах сучасних соціалізаційних викликів.

Результати / Results. Палітра особистісних цінностей є різнобарвною, а її формування та розвиток спрямовані на гармонійний розвиток суспільства, повагу прав кожної особистості, успішну життєву та професійну самореалізацію кожного громадянина України.

Варто зазначити, що загальнолюдськими цінностями у демократичному суспільстві є універсальні стандарти, а саме : довіра, гідність, толерантність, справедливість, свобода, права людини та ін.

Будь-яке особистісне зростання уможливлено лише завдяки цінностям, які є значущими для кожної особистості у різних життєвих ситуаціях. Для когось це: родина, кар'єра, особистісні інтереси. Ми завжди робимо свій вибір, відштовхуючись від наших особистісних інтересів, а одним з визначальних факторів є потреба у налагодженні здорових суспільних відносин.

Формування гармонійного суспільного ладу в Україні можливе, коли суспільство продукує такі загальнолюдські цінності, як щастя, милосердя, добро, справедливість тощо.

На думку В. Андрущенко, «людина – це самоцінність, а її особистість – абсолютна цінність. Вона є суб'єктом цінностей і ціннісного відношення, сама постановка питання про цінності поза людиною позбавлена смислу» (Андрущенко В., Джура О., & Богданова Н., 2017).

Науковець М. Головатий акцентує увагу на тому, що «цінності – це певні ідеї, погляди, за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси, а ціннісні орієнтації формуються у процесі засвоєння людиною певного соціального досвіду і проявляються в його цілях, переконаннях, інтересах, тобто в процесі соціалізації» (Бліхар В., Католик Г., & Католик Б., 2022).

Дослідниці Л. Сердюк та Г. Дубчак розглядають «термінальні цінності як найбільш значимі» і показують, що «частіше всього обираються такі цінності, як активне діяльне життя, краса природи і мистецтва, матеріально забезпечене життя, суспільне визнання, любов, здоров'я, щасливе сімейне життя, життєва мудрість, розвиток» (Сердюк Л., & Дубчак Г., 2019).

І. Бех зазначає, що «духовні цінності особистості є високосмисловими й безумовними утвореннями, їхня межа – це добродійства, які є вираженням ключового морального конструкту повинності перед іншими як залежності від них. Однак це все таки виховний результат зовнішнього підкріплення. Для процесу ж рефлексії необхідні такі якості, як витривалість, зосередженість, відважність, що даються підростаючій особистості також не легко» (Бех І., 2018).

К. Журба та І. Зіняк наголошують на тому, що «моральна стійкість особистості є результатом її виховання та самовиховання, її прагнення набути такої якості, а моральні цінності є основою сучасного виховного процесу» (Журба К., & Зіняк І., 2023).

В. Козаков стверджує, що «соціальні цінності українського суспільства, національна самосвідомість, національна ідея, демократична політична культура, громадянська відповідальність, відкрите громадянське суспільство, безпека людини в умовах громадянського суспільства, конфлікти в громадянському суспільстві, ціннісні орієнтації в становленні громадянського суспільства тощо» (Козаков В., 2007).

В. Кремень зазначає, що «досягнення кожного етапу науково-технічної революції ставили людство перед новими викликами. Утім попри наявні реальні загрози для людини в подальшій еволюції інформаційно-цифрових технологій, вона все ж таки збереже себе і свої інтелектуально-культурні потенції. Умовою цього є утвердження духовності, моральної політики і сучасних знань, концептуалізацією яких постає мудрість в її етичному розумінні. Особливістю такої мудрості є радикальна перевага людських цінностей перед будь-якими раціональними спокусами і прагматичними вигодами» (Кремень В., 2023).

М. Пірен вказує, що «проблеми європейських цінностей виступають важливим чинником демократизації та гуманізації суспільних сфер. Цінності – це ті результати або продукти різноманітної діяльності людей, соціальних груп суспільства. Особлива їх роль проявляється у транзитних суспільствах, які прагнуть змін демократичного, гуманного характеру» (Пірен М., 2015).

Н. Камінська актуалізує увагу на тому, що «розгалужена система цінностей охоплює цінності-ідеали, цінності-бажання та цінності-обов'язки; цінності-принципи (основні критерії правових явищ щодо їх відповідності цінностям права), цінності-правила (дозвіл чи вимога здійснити або утриматися від здійснення певного вчинку, у разі виникнення певних умов), цінності-процедури (офіційно встановлений правилами спосіб і порядок дій у процесі формування певних правовідносин), абстрактні та спеціальні; універсальні та фундаментальні; абсолютні, безумовні й безперечні, цінності різних цивілізацій (західної, східної, традиційних суспільств) тощо» (Камінська Н., 2022).

М. Савчином викладено методологічні положення для аналізу вершинних рівнів розвитку особистості, запропоновано цілісну характеристику повноцінно розвиненої особистості, розкрито суть загальнолюдських якостей та особливостей її життя в контексті збереження духовного, душевного та фізичного здоров'я. Концепції та положення, що обґрунтовані науковцем, акумулюють у собі ті одвічні цінності (віри, любові, надії, добра, свободи, відповідальності), без яких неможливий духовний розвиток людини, зростання її творчого потенціалу, її активне життя у суспільстві. Промовистим є те, що фундаментальна верифікація ідей духовної парадигми, обґрунтованої М. Савчиним, відбувається шляхом їх втілення у власне буття дослідника (Живе психологічне знання, 2021).

За В. Огнев'юком, «цінності виконують функцію матриці для цілей, головних мотивів та способу життєдіяльності». Вони визначають моральні засади і принципи поведінки, відтак будь-яке суспільство є зацікавленим, щоб люди дотримувалися відповідних цінностей та принципів, щоб кожен член суспільства потрапляв під вплив цілеспрямованого виховання» (Огнев'юк В., 2012).

С. Сисоева наголошує, що «визнання людини як особистості та найвищої цінності суспільства, задоволення її освітніх, професійних потреб, розвиток природних обдарувань; органічний зв'язок професійної освіти з національною культурою, історією, традиціями українського народу повинне спиратися на технологізацію освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти» (Сисоева С., 1999-2000-2001).

О. Сухомлинська засвідчує, що «загальнолюдські духовно-моральні та культурні цінності, інтерпретовані та конкретизовані через знання про національну, духовну та матеріальну культуру» (Сухомлинська О., & Березівська Л., 2019).

Н. Чернуха аналізуючи цінності, стверджує, що «цінності не передаються таким шляхом, як знання. Шлях засвоєння цінностей знаходиться в площині емоційного досвіду, пам'яті серця тощо. Повнота переживань кожного моменту життя, вміння задовольнитися ним, відкривають людині багатогранність зв'язків зі світом, розвивають бажання роздумувати про сенс життя як про найвищу цінність, що, безперечно, найбільш вдало проходить саме в інтеграційній взаємодії.» (Чернуха Н., 2013).

Згідно з А. Рехліцькою, «поняття цінності виражає значимість будь-якого явища, процесу, ідеї, якості і т. ін. Цінності відображають еталон належного і проявляються в самих різних оцінках як вербального, так і невербального характеру» (Рехліцька А., 2008).

В. Вербець результатом діяльності особистості визначає «набуті нею суспільні стосунки та морально-етичні цінності, які виступають як «предметні цінності» та об'єкти ціннісних відносин, тобто оцінюються в сенсі добра та зла, істини або хибного знання, справедливого чи несправедливого. Способи та критерії оцінювання закріплюються в молодіжній свідомості та її субкультурі як «суб'єктивні цінності» (настанови та оцінки, імперативи та забобони, цілі та проекти), які виступають у формі нормативних уявлень та які є орієнтирами діяльності особистості, спільноти й суспільства» (Вербець В. 2012).

В. Гриньова аргументує, що «Саме духовні цінності є підґрунтям формування всебічно розвиненої особистості; окрім цього, вони розкривають характер і зміст цінностей, характерних для суспільства й сконцентрованих у духовній культурі, що акумульована в мистецтві, науці, моралі, філософії, релігії. Це є ідеї й уявлення, норми й правила, котрі регламентують професійно-педагогічну діяльність і спілкування викладача в соціумі» (Гриньова В., 2015).

За І. Зязюном, «цінності в історії людського роду, як своєрідні духовні опори, допомагають людині вистояти перед неминучими важкими життєвими обставинами. Цінності впорядковують дійсність людського буття, вносять в неї осмислені оціночні моменти. Вони співвідносяться з людськими ідеалами, бажаннями, нормативами. Цінності зумовлюють життєві смисли людини. Цінності стають реальними орієнтирами людської поведінки і формують життєво-практичні установки людей. Вони визначають зміст внутрішнього світу людини» (Зязюн І., 2009).

Г. Корж говорить про те, що «сучасними науковими дослідженнями та історичним досвідом доведено, що традиції української культури і ментальності містять потужний ціннісно-орієнтаційний потенціал. Цей духовний скарб національної історичної пам'яті є ресурсом для успішного існування освіти та широкого розгортання наскрізного процесу виховання, який формує цінності» (Практична філософія і нова українська школа, 2019).

В. Кобильченко та І. Омельченко, трактуючи цінності, наголошують, що «цінності інтеріоризуються в процесі соціалізації і виступають в якості основних регуляторних механізмів соціальної поведінки людини. Однак, вони не діють безпосередньо, але реалізуються в певній системі цінностей людини, котра утворює найважливіший компонент загальної структури її особистості» (Кобильченко В., Омельченко І. 2022).

У процесі самореалізації особистості цінності виступають підґрунтям визначення та проєктування ціннісних орієнтирів у життєвій та професійній самореалізації людини.

Ціннісні орієнтири особистості більшість науковців трактують як вектори, що є максимально різносторонніми та індивідуально спрямованими.

Цікавим та цінним у контексті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми є звернення до осмислення та різновекторних трактувань загальнолюдських цінностей, які завжди були і залишаються основою визначення ціннісних орієнтирів особистості.

Звертаючись до праць Я. Коменського (Красновський А., 1940), Й. Песталоцці (Pestalozzi J., 1902), Ж.Ж. Русо (Русо Ж.-Ж., 2019), Г. Сковороди (Тофтул М., 2014). К. Ушинського (Кубійович В., 1955) розуміємо, що прагнення до осмислення та розвитку загальнолюдських цінностей особистості було прагненням до становлення системи якісної та гармонійної людської цивілізації.

Загальнолюдські цінності (щастя, милосердя, справедливість, добро) у працях французьких мислителів Ф. Вольтера (Кравець Я., 2011), Д. Дідро (Левенець Ю., 2011), К. Гельвеція (Grossman M., 1926) є надбанням усього цивілізаційного простору. «Важко заперечити можливість формування суспільної гармонії без формування цих цінностей, як одного з провідних критеріїв

розвитку людства».

Обговорення / Discussion. Сучасний освітній простір України з кожним роком зазнає чисельних випробувань під впливом економічних, політичних та соціальних кризових ситуацій, а інтенсивність та збільшення стресових кризових явищ, на які українські громадяни наражаються систематично, глибинно впливає на кожную особистість. Оточуюче середовище, у якому ми постійно знаходимося, зокрема, його негативні впливи, провокують формування депресивних станів і невротичних розладів, що відображається на емоційному здоров'ї нації, поведінці, спілкуванні та є наслідком прояву певних реакцій, від яких ми дедалі більше потерпаємо. Ціннісні орієнтири сучасних здобувачів вищої освіти зазнають певних трансформацій. Особливо це спостерігається в українському соціумі наразі, коли на всі сфери життєдіяльності людини, зокрема і здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі університету впливають події, що відбуваються на теренах України: військова агресія з півночі та сходу, постійні атаки, що спричиняють стресові стани, депресивну поведінку, невизначеність у сьогоденні та майбутньому.

Відтак, цінності та ціннісні орієнтації є фундаментальними у формуванні та розвитку життєстійкості кожної особистості.

Висновки / Conclusions. Таким чином, теоретичний аналіз наукової проблеми ціннісних орієнтирів формування та розвитку життєстійкості особистості, виокремлення пріоритетних ціннісних орієнтирів здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі університету дає підстави актуалізувати життєстійкість, як надважливу особистісну якість та ціннісний орієнтир особистості, що зазнає певних трансформацій в умовах війни в Україні, сучасних соціалізаційних викликів. Життєстійкість на всіх етапах розвитку цивілізації залишається у фокусі життєвої та професійної самореалізації особистості.

Список використаних джерел і літератури:

Андрущенко, В., Джура, О., & Богданова, Н. (2017). *Культура життєтворчості особистості і освіти*. Київ: «МП Леся». [in Ukrainian]

Бех, І. Д. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей*. Монографія. Київ–Чернівці: «Букрек». [in Ukrainian]

Білозерська, С., Василенко, Л., Заблоцька, С., Заміщак, М., Зимянський, А., Машак С., & Пурій, Р. (2021). *Живе психологічне знання методологічні, теоретичні, прикладні та практичні дослідження Мирослава Савчина (до ювілею доктора психологічних наук, професора Мирослава Васильовича Савчина)*. Взято з: https://dspu.edu.ua/sites/sgf/wp-content/uploads/2023/03/ilovepdf_merged.pdf [in Ukrainian]

Бліхар, В., Католик, Г., & Католик, Б. (2022). Цінності: поняття, структура та підходи у контексті сучасних військових екзистенцій. *Вісник Львівського університету. Сер.: психологічні науки*, 13, 11–20. Взято з: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/13_2022/2.pdf [in Ukrainian]

Вербець, В. В. (2012). Проблеми діагностики життєвих орієнтирів студентської молоді. *Наукові записки. Серія «Культурологія»*, 10, 188–200. [in Ukrainian]

Гриньова, В. М. (2015). Педагогічна культура майбутнього вчителя – організатора міжкультурної взаємодії школярів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*, 1, 130–133. [in Ukrainian]

Доброчесність та етика. Модуль 2. Етика та загальнолюдські цінності. (2021). Взято з: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_2_final_UKR.pdf [in Ukrainian]

Журба, К. О., & Зіняк, І. Я. (2023). Цінності формування моральної стійкості майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*, 10 (16), 580–593. [in Ukrainian]

Зязюн, І. (2009). Аксіологічні орієнтири сучасної культури. Взято з: <https://lib.iitta.gov.ua/3509/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD4.pdf> [in Ukrainian]

Камінська, Н. В. (2022). Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*, 2 (24). Взято з: <https://doi.org/10.33270/02222402.86> [in Ukrainian]

Кобильченко, В. В., & Омельченко, І. М. (2022). Цінності як основні складники структури особистості дошкільника. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті*. Міжнар. період. зб. наук. пр., 4, 684–688. [in Ukrainian]

Козаков, В. М. (2007). *Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні*. Монографія. Київ: Вид-во НАДУ. [in Ukrainian]

Кравець, Ярема. (2011). *Загадковий та незбагненний Вольтер*. Київ: Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України; Харків: Фоліо. [in Ukrainian]

Красновський, А. Л. (Ред.). (1940). *Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Т.1. Велика дидактика*. Київ: Радянська школа. [in Ukrainian]

Кремень, В. Г. (2023). Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей: Доповідь на церемонії присвоєння титулу доктора Honoris Causa в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Польща), 24 травня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5 (1), 1–6. Взято з: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5126> [in Ukrainian]

- Кубійович, В.** (Ред.). (1955). Ушинський Костянтин. *Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [в 11 т.]*. Париж–Нью-Йорк: Молоде життя. [in Ukrainian]
- Левенець, Ю.** (Ред.). (2011). М. Дідро Дені. *Політична енциклопедія*. Київ: Парламентське видавництво. [in Ukrainian]
- Огнев'юк, В.** (Ред.). (2012). *Освітологія: витоки наукового напрямку*. Монографія. Київ: ВП «Едельвейс». [in Ukrainian]
- Пірен, М. І.** (2015). Європейські цінності – важливий чинник ефективної співпраці україно-ромунського транскордонного співробітництва в галузі соціально-економічного розвитку прикордонних місцевих громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 6, 42–45. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_6_11. [in Ukrainian]
- Практична філософія і Нова українська школа: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2019 р., м. Київ.* (2019). Київ: НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України. Взято з: <https://core.ac.uk/download/pdf/211003343.pdf> [in Ukrainian]
- Рехліцька, А. Є.** (2008). Цінності спілкування як основа розвитку особистісних якостей учасників дитячих хореографічних колективів. *Педагогічні науки*, 47, 215–218. [in Ukrainian]
- Русо, Ж.-Ж.** (2019). Вибрані трактати. (Пер.: О. Йосипенко, С. Йосипенко, О. Хома). Харків: Фоліо. [in Ukrainian]
- Сердюк, Л. З., & Дубчак, Г. М.** (2019). Ціннісно-орієнтаційна єдність як фактор психологічної сумісності подружжя. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка*, IX (12), 268–277. [in Ukrainian]
- Сисоева, С.** (1999-2000-2001). Педагогічні технології і професійний розвиток особистості. *Naukowe Pedagogika* 8–9–10, 741–754. Взято з: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Prace_Naukowe_Pedagogika/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s741-754/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s741-754.pdf [in Ukrainian]
- Сухомлинська, О. В., & Березівська, Л. Д.** (2019). *Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти*. Хрестоматія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ». [in Ukrainian]
- Тофтул, М. Г.** (2014). *Сковорода Григорій Савич. Сучасний словник з етики*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. [in Ukrainian]
- Чернуха, Н. М.** (2013). Напрями освітологічної підготовки: соціологія освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 1–2, 19–24. Взято з: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5053/7/N_Chernukha_NPOTP_1-2_GI.pdf [in Ukrainian]
- Grossman, M.** (1926). *The philosophy of Helvetius*. NY. [in English]
- Pestalozzi, J. H.** (1902). *Ausgewahlte Werke*. Beyer & Söhne Langensalza. [in German]

References:

- Andrushchenko, V., Dzhura, O., & Bohdanova, N.** (2017). *Kultura zhyttietvorchosti osobystosti i osvita [The Culture of Personal Creativity and Education]*. Kyiv: «MP Lesia». [in Ukrainian]
- Bekh, I. D.** (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti [Personality on the Way to Spiritual Values]*. Kyiv–Chernivtsi: «Bukrek». [in Ukrainian]
- Bilozerska, S., Vasylenko, L., Zabolotska, S., Zamishchak, M., Zymianskyi, A., Mashchak S., & Purii, R.** (2021). *Zhyve psykholohichne znannia metodolohichni, teoretychni, prykladni ta praktychni doslidzhennia Myroslava Savchyna (do yuvileiu doktora psykholohichnykh nauk, profesora Myroslava Vasylovycha Savchyna) [Living Psychological Knowledge, Methodological, Theoretical, Applied and Practical Research of Myroslav Savchyn (to the Anniversary of Doctor of Psychological Sciences, Professor Myroslav Vasylovich Savchyn)]*. Retrieved from: https://dspu.edu.ua/sites/sgf/wp-content/uploads/2023/03/ilovepdf_merged.pdf [in Ukrainian]
- Blikhar, V., Katolyk, H., & Katolyk, B.** (2022). Tsinnosti: poniattia, struktura ta pidkhody u konteksti suchasnykh viiskovykh ekzystentsii [Values: Concepts, Structure and Approaches in the Context of Modern Military Existences]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser.: psykholohichni nauky – Bulletin of Lviv University. Ser.: Psychological Sciences*, 13, 11–20. Retrieved from: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/13_2022/2.pdf [in Ukrainian]
- Verbets, V. V.** (2012). Problemy diahnozyky zhyttievykh oriientyiv studentskoi molodi [Problems of Diagnosing the Life Orientations of Student Youth]. *Naukovi zapysky. Serii «Kulturolohiia» – Proceedings. Series «Culturology»*, 10, 188–200. [in Ukrainian]
- Hrynova, V. M.** (2015). Pedahohichna kultura maibutnoho vchytelia – orhanizatora mizhkulturnoi vzaiemodii shkoliariv [Pedagogical Culture of the Future Teacher – Organizer of Intercultural Interaction of Schoolchildren]. *Naukovyi visnyk Pivdennoукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy*, 1, 130–133. [in Ukrainian]
- Dobrochesnist ta etyka. Modul 2. Etyka ta zahalnoliudski tsinnosti [Virtue and Ethics. Module 2. Ethics and Universal Human Values]*. (2021). Retrieved from: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_2_final_UKR.pdf [in Ukrainian]
- Zhurba, K. O., & Ziniak, I. Ya.** (2023). Tsinnosti formuvannia moralnoi stiikosti maibutnykh ofitseriv u viiskovykh zakladakh vyshchoi osvity [Values of Formation of Moral Stability of Future Officers in Military Institutions of Higher Education]. *Visnyk nauky ta osvity (Serii «Filolohiia», Serii «Pedahohika», Serii «Sotsiolohiia», Serii «Kultura i mystetstvo», Serii «Istoriia ta arkheolohiia») – Bulletin of Science and Education*

(*Philology Series, Pedagogy Series, Sociology Series, Culture and Art Series, History and Archeology Series*), 10 (16), 580–593. [in Ukrainian]

Ziazium, I. (2009). *Aksiolohichni oriientyry suchasnoi kultury [Axiological Orientations of Modern Culture]*. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/3509/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD4.pdf> [in Ukrainian]

Kaminska, N. V. (2022). Suchasna paradyhma konstytutsiinykh tsinnosti ta yikh znachennia v umovakh voiennoho stanu [The Modern Paradigm of Constitutional Values and Their Significance in the Conditions of Martial Law]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava – Philosophical and methodological problems of law*, 2 (24). Retrieved from: <https://doi.org/10.33270/02222402.86> [in Ukrainian]

Kobylchenko, V. V., & Omelchenko, I. M. (2022). Tsinnosti yak osnovni skladnyky struktury osobystosti doshkilnyka [Values as the Main Components of a Preschooler's Personality Structure]. *Dukhovno-intelektualne vykhovannia i navchannia molodi v XXI stolitti – Spiritual and intellectual education and training of youth in the 21st century*. Mizhnar. period. zb. nauk. pr., 4, 684–688. [in Ukrainian]

Kozakov, V. M. (2007). *Sotsialno-tsinnisni zasady derzhavnoho upravlinnia v Ukraini [Social and Value Principles of Public Administration in Ukraine]*. Kyiv: Vyd-vo NADU. [in Ukrainian]

Kravets, Yarema. (2011). *Zahadkovyi ta nezbahnennyi Volter [Mysterious and Incomprehensible Volter]*. Kyiv: Instytut literatury imeni Tarasa Shevchenka NAN Ukrainy; Kharkiv: Folio. [in Ukrainian]

Krasnovskyi, A. L. (Red.). (1940). *Vybrani pedahohichni tvory: u trokh tomakh. T.1. Velyka dydaktyka [Selected Pedagogical Works: in Three Volumes. T.1. Great Didactics]*. Kyiv: Radianska shkola. [in Ukrainian]

Kremen, V. H. (2023). Filosofiia liudynotsentryzmu v systemi suchasnykh tsinnosti: Dopovid na tseremonii prysvoiennia tytulu doktora Honoris Sausa v Akademii spetsialnoi pedahohiky imeni Marii Hzhhezhovskoi (m. Varshava, Polshcha), 24 travnia 2023 r. [The Philosophy of Human-Centrism in the System of Modern Values: Report at the Ceremony of Conferring the Title of Doctor Honoris Sausa at the Academy of Special Pedagogy named after Maria Grzegorzewska (Warsaw, Poland), May 24, 2023]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 5 (1), 1–6. Retrieved from: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5126> [in Ukrainian]

Kubiiovych, V. (Red.). (1955). Ushynskiy Kostiantyn. *Entsyklopediia ukrainoznavstva: Slovnykova chastyna: [v 11 t.] – Encyclopedia of Ukrainian Studies: Dictionary Part: [in 11 Volumes]*. Paryzh–Niu-York: Molode zhyttia. [in Ukrainian]

Levenets, Yu. (Red.). (2011). M. Didro Deni. *Politychna entsyklopediia – Political encyclopedia*. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [in Ukrainian]

Ohneviuk, V. (Red.). (2012). *Osvitohiia: vytoky naukovoho napriamu [Education: the Origins of the Scientific Direction]*. Kyiv: VP «Edelveis». [in Ukrainian]

Piren, M. I. (2015). Yevropeiski tsinnosti – vazhlyvyi chynnyk efektyvnoi spivpratsi ukraïno-romunskoho traskordonnoho spivrobitnytstva v haluzi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku prykordonnykh mistsevykh hromad [European Values are an Important Factor in the Effective Cooperation of Ukrainian-Romanian Cross-Border Cooperation in the Field of Socio-Economic Development of Border Local Communities]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, 6, 42–45. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_6_11. [in Ukrainian]

Praktychna filosofiia i Nova ukrainska shkola: zbirnyk tez Vseukrainskoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii, 16 travnia 2019 r., m. Kyiv [Practical Philosophy and the New Ukrainian School: Collection of Theses of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, May 16, 2019, Kyiv]. (2019). Kyiv: NAPN Ukrainy, Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/211003343.pdf> [in Ukrainian]

Rekhlitska, A. Ye. (2008). Tsinnosti spilkuvannia yak osnova rozvytku osobystisnykh yakosti uchashnykh dytiachykh khoreohrafichnykh kolektyviv [Values of Communication as a Basis for the Development of Personal Qualities of Participants in Children's Choreographic Groups]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 47, 215–218. [in Ukrainian]

Ruso, Zh.-Zh. (2019). *Vybrani traktaty [Selected Treatises]*. (Trans.: O. Yosypenko, S. Yosypenko, O. Khoma). Kharkiv: Folio. [in Ukrainian]

Serdiuk, L. Z., & Dubchak, H. M. (2019). Tsinnisno-orientatsiina yednist yak faktor psykholohichnoi sumisnosti podruzhzhia [Value-Oriented Unity as a Factor of Psychological Compatibility of Spouses]. *Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka – Actual Problems of Psychology: a Collection of Scientific Works of the Institute of Psychology named after H.S. Kostiuk*, IX (12), 268–277. [in Ukrainian]

Sysoieva, S. (1999-2000-2001). Pedahohichni tekhnolohii i profesiyni rozvytok osobystosti [Pedagogical Technologies and Professional Development of Personality]. *Naukowe. Pedagogika 8–9–10*, 741–754. Retrieved from: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Prace_Naukowe_Pedagogika/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s741-754/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s741-754.pdf [in Ukrainian]

Sukhomlynska, O. V., & Berezivska, L. D. (2019). *Antolohiia tekstiv z reformuvannia osvity v Ukraini: prohramy, kontseptsii, proekty [An Anthology of Texts on Education Reform in Ukraine: Programs, Concepts, Projects]*. Vinnytsia: TOV «TVORY». [in Ukrainian]

Toftul, M. H. (2014). *Skovoroda Hryhorii Savych. Suchasnyi slovnyk z etyky [Skovoroda Hryhorii Savych. Modern dictionary of ethics]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. [in Ukrainian]

Chernukha, N. M. (2013). Napriamy osvitolohichnoi pidhotovky: sotsiolohiia osvity. Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka, 1–2, 19–24. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5053/7/N_Chernukha_NPOTP_1-2_GI.pdf [in Ukrainian]

Grossman, M. (1926). *The philosophy of Helvetius*. NY. [in English]

Pestalozzis, J. H. (1902). *Ausgewählte Werke*. Beyer & Söhne Langensalza. [in German]

Дата надходження статті: «03» жовтня 2023 р.
Стаття прийнята до друку: «07» листопада 2023 р.

Костенко Дмитро – асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент

Kostenko Dmytro – Assistant of the Department of Foreign Languages for Mathematical Faculties of Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Цитуйте цю статтю як:

Костенко, Д. (2023). Ціннісні орієнтири формування та розвитку життєстійкості особистості. *Педагогічний дискурс*, 34, 48–55. doi: [10.31475/ped.dys.2023.34.07](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2023.34.07).

Cite this article as:

Kostenko, D. (2023). Valuable Guidelines for the Formation and Development of Personality Hardiness. *Pedagogical Discourse* 34, 48–55. doi: [10.31475/ped.dys.2023.34.07](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2023.34.07).